

הרה"ג רבי גדליה רבינוביץ שליט"א

אדמו"ר ממונייסטרישצ'ה

בין תשעה באב ליום הכהנים¹

איתא בגמרא פשחים (נד ב) אמר שמואל אין תענית ציבור באב (הויל ואין צריכין לגשמיים, אם גוזרין על דבר אחר אין חומר תענית ציבור נהוג בו לאכול מבعد יום, וליاسر במלאה, ושאר חומר האמורים שם) אלא תשעה באב בלבד, למימרא דסביר שמדובר תשעה באב בין השימושות שלו אסור (באכילה ובמלאה, דמחמירין על ספיקו כדאמרין בתענית ציבור), ושמואל קא משוי תשעה באב בתענית ציבור), והאמור שמדובר תשעה באב בין השימושות שלו מותר, וכי תימא כסבר שמדובר כל תענית ציבור בין השימושות שלו מותר, והאן תנן אוכlein ושותין מבعد יום, למעוטי מאי, לאו למעוטי בין השימושות (ספק), לא מעוטי משחשייכה (ודאי, אבל על ספיקו לא מהמיינן) וכו'. דרש הרבה עוברות ומיניקות מתענות ומשלים בו כדרך שמתענות ומשלים ביום הכהנים, ובין השימושות שלו אסור, וכן אמרו משמיה דרבנן, ומיא אמר רבי יוחנן ה כי, והאמור רבי יוחנן תשעה באב אינו כתענית ציבור, מאי לאו בין השימושות (לאכילת בני השימוש), לא למלאה (של יום עצמו משתחשך ואשמעין בתענית ציבור אסורה ובתשעה באב שרי), מלאה, תנינה מקום שנגנו לעשות מלאה בתשעה באב עושים, ובמקומות שנגנו שלא לעשות אין עושים, ואפילו רבנן שמעון בן גמליאל לא אמר אלא כדי יתיב ולא עבד לא מיחזי כיורה, אבל מיסר לא אסור (לאו למסיר אתה, אלא אם ירצה מי שאינו תלמיד חכם לעשות עצמו כתלמיד חכם וליבטל במקום העושין רשאי, ולא חיישין דילמא מיחזי כיורה), אלא מאי אינו כתענית ציבור לתפילה נעילה שבתענית ציבור היו מתפללים תפלה נעילה, כדתנן בפרק בתרא דתענית בשלשה פרקים בשנה כהנים נושאים כפיהן ארבעה פעמים ביום שחרית ומוסף ומנחה ונעליה, ואלו הן שלשה פרקים תענית ומעמדות ויום הכהנים).

וצריכים להבין מאיlena תשעה באב מתעניות אחרות שאין בו תפלה נעילה. ועוד יש לעיין בזוה, זהה איתא בילק"ש (פר' פנחס רמז תשפב): אמר רבי לוי בכל חדש וחידש שבקיים בקש הקב"ה ליתן לישראל מועד, בניסן נתן להם פסח, באייר נתן להם פסח קטן, בסיוון נתן להם עצרת, בתמוז היה בדעתו

¹ שיחה שנאמרה בכלל, מנחת-אב תש"ס.

לייתן להם מועד גדול ועשו העגל ובטל תמוז ואב ואלול, ובא תשרי ופרע להם ראש השנה ויום הcpfורים והחג, א"ל הקב"ה לאחרים הוא פורע ושלו אין נוטל תן לו יומו, ביום השמיני עצרת תחיה לכם עכ"ל. וכותב על זה בזער ברך שני (פר' האזינו) ועודין לא ידענו באיזה יום בחודש היה נקבע, אבל דבר זה נלמד לפע"ד ממ"ש בספרمامרות על פסוק חג לה' מחר דכוונתו היה על י"ז בתמוז שהיה ראוי להיות בו חג כמו שהיה לעתיד לבוא, ועליו נאמר צום הרבעיע וצום החמישי יהיה לבית ישראל לשנון ולשםחה ואלמלא היו חוטאים היה אותו יום מועד ע"ש וכו', ומובן עם זה מ"ש במד"ר דאייה רבתאי איךה רבבה (פתוחות יא) אלו זכיותם הייתם קוראים בתורה כי ביום הזה יכפר עליהם וגוי ועכשו שלא זכיתם הרי אתם קוראים טומאתה בשוליה, אלו זכיותם הייתם קוראים בתורה מכל חטאיכם לפני ח' תטהור ועכשו שלא זכיתם הרי אתם קוראים חטא ירושלים ע"כ, והוא לבאורה תמה מה עיין זה לה, אכן הוא מבואר מאי לדרכינו, דאלו זכיותם ולא חטאו בעגל הנה ביום שקוראים במגלה איךה ואומרים חטא חטא וגוי היו קוראים בו ביום ממש מכל חטאיכם נתהרו, שהרי היה נקבע בו ביום הcpfורים דהינו בעשורי בו, והוא ע"ד מה שאמרו רוז"ל (תענית כתא) דאמיר רבינו יוחנן אלמלי היתי באותו הדור לא קבועתו אלא בעשורי וכו', הרי להדייא דבעשר לחודש אם היו קוראים פסוק מכל חטאיכם וכו', אלא מפני שהיו חוטאים נהפך להם שקוראים אז חטא חטא ונזהה וכמ"ש צום הרבעיע וצום החמישי וגוי וכני"ל וכו', ולפע"ד עד"ז אמר במד"ר דאייה רבתאי במאמר הנ"ל אלו זכיותם הייתם קוראים בתורה אלה מועדי ה' ועכשו שלא זכיתם הרי אתם קוראים על אלה אני בוכיה ע"כ, ור"ל אדם זכיתם הייתם קוראים בו ביום דהינו בתשעה באב פרשת אלה מועדי ה' כמו שקוראים פרשה זו בכל המועדות, ועכשו אתם קוראים בו ביום על אלה וגוי, דהינו מגלת איךה תמורה אלה מועדי ה' שקוראים במועדים, ואם היו זכויים היה נתון להם אז מועד גדול והוא קוראים בו פרשת המועדים וכאמור עכ"ל הזרע ברך.

עוד כתוב החיד"א במדבר קדמות (מער' ד' אות ז'): אמרו מעתה שלפי האמת ר"ה היה בתמוז ויוה"כ באב והיה דין הקב"ה בהם, וכן היו שומרים שם ועבר ואבותינו הקדושים כמ"ש הרב זרע ברך (ח"ג ס' יורא דז' טויב), אלא בשיביל העגל אשוחוי אשתחוו המועדים עד תשרי עכ"ל.

ולפי זה תגדל הקושיא עוד יותר, שהרי תשעה באב הוא מקביל ליוה"כ, שאילולי חטא העגל היה يوم הcpfורים חל בתשעה באב, וא"כ כמו שביו"כ מתפללים תפלה נעלמה כך גם בתשעה באב יש להתפלל תפלה נעלמה, ומה גם

שדיינו כתענית ציבור שחייבים להתפלל בו תפלה נעילה. ובכלל צריכים להבין איך תשעה באב ויום הכהנים מקבלים זה זה.

והנה איתא בגמ' יומא (נד, א) דאמר רב קטינה בשעה שהיה ישראל עלין לרגל מגליין להם את הפרוכת, ומראין להם את הכהנים שהיו מעוררים זה בזה (מדובקין זה בזה ואחיזון ומוחבקין זה את זה כובר החובק את הנקבת) ואומרין לנו ראו חבתכם לפני המקום חבת זכר ונקבה, ועוד איתא (שם, ב) דאמר ריש לקיש בשעה שנכנסו נקרים להיכל ראו כרובים המעוורין זה בזה, החזיאו לשוק ואמרו ישראל הללו שברכתי ברכה וקללתנו קלה עסקו בדברים הללו, מיד הזילום שני' כל מכבדיה הזילום כי ראו ערותה. ומайдך גיטה מצינו בכוונות האריז"ל שהיחיון הגדל ביוור של כל השנה הוא כאשר מקבלים בניין ישראל עליהם על מלכות שמים בסוף תפלה נעילה ואומרים ה' הוא האלקים שבע פעמים. ועוד איתא בכתביהם של הרה"ק ר' פנחס מקוריין נ"ע: לכך מתענין ביום כפור לפי שהוא קודם כבודם החופה כמו שאמרו חז"ל אל תקרי מורהה אלא מאורהה, וביום כפור יריד משה עם הלוות, ולכך מפרין נדרים קודם ואומרים כל נdry, כדאיתא בנדרים (עב, ב): דרך תלמידי חכמים, עד שלא הייתה בתו יוצאה מצלול אומר לה [כל נדרים שנדרות בתוך ביתו הרי חן מופרין], וכן הבעל עד שלא תכנס לרשותו אומר לה כל נדרים [שנדורת עד שלא תכנס לרשותי הרי חן מופרין שימושתנן לרשותו אין יכול להפר] עכ"ל, ויצא מזה שמתפללים תפלה נעילה דוקא בשעת הייחיון הגדל שבין הקב"ה לכנסת ישראל, וא"כ שוב חוזרת השאלה האם בשעת חורבן הבית היו הכהנים מעוררים זה בזה שזה מורה על הייחיון בין הקב"ה לכנסת ישראל או הרי הוא דומה ממש ליהו"כ, וא"כ אם אין מתפללים תפלה נעילה בתשעה באב כמו ביהו"כ.

וחנראה לומר בזה הוא בהקדם מי דאיתא בחיי הריטב"א יומא (שם): בשעה שנכנסו ע"ג להיכל מצאו כרובין מעורין זה בזה – הקשה הרב בן מגש ז"ל דהא בב"ב (צט, ב) אמרין שלא היו פניהם איש אל אחיו אלא כשהיו עושים רצונו של מקום ויש מתרצים דהתנס בכרובין דמשה אבל הכא בכרובים דצורתא שכבותלים תמיד היו מעורין, ותימא וא"כ היכי אמרין לעיל שהיו מראין להם כרובים דצורתא להראות חיבתן לפני המקום, והנכון כמו שפי הרא"ס ז"ל דהני נמי בנס היו מעורין עכשו אל לא שנעשה נס לרעה כדי לגלות ערונות עכ"ל. ואולם הגם שלפי דברי הרא"ס מתרצת הרי"י מגש, מיהו עצם דבריו קשים להבין, וכי משתמש הקב"ה במחווה של חיבה כדי לגלות קלונם של ישראל.

לכן נראה עמוק דברי הרא"ס יובנו ע"פ Mai דאיתא בכתבים הנ"ל: דבר זה שמעתי מר' נח יעקב ממאנישטרישט ששמע ממוהר"ר זי"ע [בשנת] הרב סוד גדול בעניין שבשבוע החורבן הוציאו את הכהנים והראו שהיו דבוקים כו', כי חיבר לפניו את אשתו ביום יציאה לדרכך, וכאן שהיה רוצה ליזול לאורחך רחיקא על כן היה פקידה גדולה שיצא נשמת משיח כו' והבן עכ"ל. ועוד איתא בכתבים הנ"ל במקום אחר: עיין מ"ש בשם ר' נח יעקב מעניין הכהנים, וסימן וזהו שאמר הכתוב אתה זנחת ותמאס התעברת עם משיחך עכ"ל. [ושוב מצאתי שכטב כן גם באגרא דכליה (פר' פקדוי) בשם המגיד מעוזריטש צ"ל. ועי"ב בני יששכר (מאמרי חדש תמוז אב אמר ג אות א) ובאהוב ישראל (שבת חזון).]

וביאור העניין הוא שאע"פ שהחריב הקב"ה את בית המקדש והגלה את ישראל מארץ הקודש בכל זאת לא ניתק את הקשר עמם, וכדכתיב (ישעיה נ,א) כה אמר תי' אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחו אוי ממושי אשר מכרתי אתכם לו הן בעונתיכם נמכרתם ונפשעיכם שלחה אמכם, וא"כ בתקופת הגלות אין כניסה לישראל נחשבת כగירוש מהקב"ה ח"ו אלא רק כאשר שבולה יצא לדרכך רוחקה, וכאשר הבעיל יצא לדרכו הרי הוא חייב לפקד את אשתו כדי לבדוק את הקשר שביניהם, וכן נהג הקב"ה עם כניסה לישראל, שלמרות שהגלה אותם מעל פניו מ"מ לא ניתק את הקשר שלו עליהם, אף שהמצב הוא של הסתר פנימה מ"מ הוא נמצא קרוב אליהם, והריחוק שביניהם הוא רק ריחוק מודומה.

וביתר מבואר העניין ע"פ מה שכטב בעקידת יצחק (פר' ניצבים שער צט) לבאר Mai דאיתא במדרש תנומא (נצחים ג): וכן אתה מוצא שבו לפרק על שביעתו ביום יחזקאל מה כתיב שם, באו אנשי מזקני ישראל לדרשו את ה', א"ל בן כהן הקונה את העבד מהו שאוכל בתמורה, א"ל אוכל, א"ל אם חזך כהן ומכוו לישראל לא יצא מרשותו, א"ל הנה, א"ל אף אנו כבר יצאו משרותנו, נהיה ככל האומות, א"ל יחזקאל לישראל והעליה על רוחכם היו לא תהיה וגוי ואמור כי אני נאם א-דני אלקים אם לא ביד חזקה וגוי, א"ל כל זמן שלא מכרו ברשותו הוא ואתם לא נמכרתם בדים שנאי כי כה אמר ה' חסן נמכרתם וגוי עכ"ל וכטב בעל עקידת יצחק שאע"פ שליחידים יש בחירה חופשית, מ"מ לכל ישראל אין בחירה חופשית, ואין הכל יכול לעזוב את ה' ולכפור בו, וכמו שלא שוייך שהכל יכול יאבדו את עצם לדעת שחרי זה נגד טבעם, ואפילו אם יימצאו ייחידיים שייעשו כן מ"מ זה לא שוייך כלל כלו. והכל יכול אם ירצו לעזוב את דרך התורה והמצוות מ"מ ימלוך עליהם הקב"ה ביד חזקה ובחימה שפוכה ולא יניח להם לעזוב אותן. וביאר בעל

עקבית יצחק שזאת היא כוונת המודרש שטענו זקני ישראל שמכיוון שחתאו בני ישראל כל כך עד שגירשם הקב"ה מאדמת ישראל א"כ הרי זה כאשר יצאו מרשותנו וממילא יהיו לכל הגויים, עננה להם הקב"ה שהוא לא מכיר אותם וממילא דלא יצאו מרשותו, ואם לא יצאו מרשותו עדין הם משועבדים אליו, והוא מלך עליהם בין אם הם רוצחים בין אינם רוצחים, ואם אינם רוצחים ימליך עליהם ביד חזקה ובחימה שפוכה.

ועל זה אמר הנביה יחזקאל וכ, לב-לח): והעליה על רוחכם היו לא תהיה אשר אתם אמרם נהיה כגוים כמשפחות הארץ לשרת עץ ואבן, כי אני נאם – דני אלקים אם לא ביד חזקה ובוראו נטויה ובחמה שפוכה אמליך עליכם, והוציאתי אתכם מן העמים וקצתתי אתכם מן הארץ אשר נפוצותם בס ביד חזקה ובוראו נטויה ובחמה שפוכה והבאתי אתכם אל מדבר העמים ונשפטתי אתכם שם פנים אל פנים, כאשר נשפטתי את אבותיכם במדבר ארץ מצרים כן אשפט אתכם נאם – דני אלקים, והבהירתי אתכם תחת השבט והבאתי אתכם בஸרת הארץ, וברותי מכם המרדים והפושעים בי בארץ מגורייהם אוציא אותם ואל אדמת ישראל לא יבוא וידעתם כי אני ה'.

ולכאורה צרכים להבין מהו עניין מדבר העמים שhabi'a בני ישראל שמה, ושמה נשפט עם בני ישראל, וمبرר מוחם המורדים והפושעים, ורק אחרי זה מגיעים השאר לאדמת הקודש.

ונראה דגס מדבר העמים היא ארץ ישראל, אלא דבזמן הגלות היא הפכה להיות מדבר שמהה שעברו עלייה ושלטו בה עמים רבים, ומוציא הקב"ה את בני ישראל ממיקומות פזריהם ו מביא אותם שמה, ונשפט אתם וمبرר מהם הפושעים והמורדים, ורק אחרי זה מתגלה ארץ ישראל אל הנשארים בגודל תפארתה וקדושתה, וזה היא נקרת אדמת הארץ, אבל הפושעים והמורדים אפילו אם יושבים בארץ ישראל בכל זאת אינם זוכים לראות בתפארתה וקדושתה, ולכן נאמר עליהם ואל אדמת ישראל לא יבוא.

ומעתה יש לומר שהו עניין הכרובים שהיו מעוררים בשעת חורבן הבית שהקב"ה מחבק ודבק בעמו ישראל אפילו כאשר הם אינם רוצחים בו ורוצחים לפרק עולו, מ"מ הקב"ה אומר להם שלמרות שאני יוציא לך רחופה מ"מ לא זוטי מלאחוב אתכם, וקשר שביני וביניכם אינו מותנק ואתם נשארים עמי ונחלתי. ולאחר מכן הרי גדול בזה הבושה של בני ישראל, שהם רצוי לעזוב את הקב"ה והוא לא תניח להם לעזבו וקשר אותם בקשר בל ינותק. וזהו ביאור דברי הראי'ם, שהיו הכרובים מעורין בשעה שנכנסו הגויים להיכל כדי לגלות ערונות, והכוונה היא כמו שנთבאר, שאין לך בושה גדולה מזו שלמרות רצונם של ישראל להתנתק מהקב"ה, והרי הם ממשינים תחתיו, בכל

זאת אין הקב"ה מניח להם לעשות כן אלא חזר ומחבק אותם כביכול אפיו בשעת פָּרְקָעַם. ולא עוד אלא שרצת הקב"ה שגמ הגויים ידעו שלמרות החורבן והגלות מ"מ אין הוא ממירם בעם אחר חז"ע, ע"י שתתביישו בני ישראל בפני הגויים תהיה להם כפירה מעוננותיהם.

ובזה יבואר מי דאיתא בכתבים הנ"ל: שמעתי מפי הרב שתשעה באב מכפר עוננות מהמת שנעים נשברים ונדכאים מאוד, על כן יש אחורי קצת ההרגשה כמו אחר יום כיפור ועומדים בהשכחה עכ"ל, דכוונת הדברים היא שמתוך שmarker אוטנו הקב"ה למרות מצבנו השפל אנו נחוצים בבושא ודכאו, ע"י שאנו נשברים בתשעה באב מכפר הקב"ה על עוננותינו ומתחילה נאנו להתקרב אליו, ولكن דוקא ביום זה נולד המשיח, שמתוך הדכاؤ נאנו מתחילים להתקרב אל הקב"ה, והתקרובות זו היא התחלת ניצוץ הגאולה העתידה.

ויצא מכל מה שנtabאר שתשעה באב הוא המקביל ליו"כ, שניהם גורמים לכפרת עוננות, אלא שאופן פועלם הוא שונה, יה"כ פועל להעלות האדם ולהוציא אותו מתוך שפלותו الجسمית וע"ז מתכפרים עוננותיו, ותשעה באב פועל בהיפך שע"י ההשלפה נחוץ האדם בבושא ודכאו וע"ז מתכפרים עוננותיו, ותשעה באב פועל בהיפך שע"י ההשלפה נחוץ האדם בבושא ודכאו וע"ז מתכפרים עוננותיו, ומתוך זה מתחילה התהיליך התתקרובות להקב"ה. וזהו הטעם שקרו ח"ל לתשעה באב מועד (ע"י תענית כת,א) מפני שבעצם ובראונה הוא היה צריך להיות מועד – שבו היה צריך לחול יה"כ, אלא שבגאל חטא העגל נדחה יה"כ למועד אחר, אבל תוכנות היום נשארה במקומה, ולעתיד לבוא יחוור היום לקדמותו להיות יום הכיפורים. וכן גם עכשו יש לו מקצת תוכנות יה"כ.

ומעתה מתבוארת שפיר סוגיות הגمرا פסחים שהקדמו, דشكיל וטריבי בדין של תשעה באב, אם יש לו דין תענית ציבור, אם אסורה בו מלאכה, ואם יש לו דין תוספת, והיינו משום שהוא מקביל ליו"כ, ולכן סלקא דעתך שיש לא דין כיו"כ. ומסקנת הגمرا היא שאין אומרים בו תפלה נעילה, והטעם הוא כמו שנtabאר שתפלה נעילה מורה על התעولات המירביה שמועללים בני ישראל ביום הקדוש עד שהם יכולים לומר כי הוא האלקים שהוא היחיד הגדל ביום ביתור של כל השנה. אבל זה שייך רק ביום הכהנים, אבל בתשעה באב הרי הם בשפל המדרגה במצב של שבירה ודכאו, ובמצב זהה הרי אי אפשר להתעولات למדרגה גבוהה, והיחוד אז הוא רק מצד אחד של הקב"ה ולא מצידנו, ולכן לא שייך להתפלל אז תפלה נעילה. ועל זה אמר הגה"ק הרבה מאפטע ז"ע, שאילולי היה בידו היה מבטל כל התענויות חז"צ מיום הקדוש

ויום המר – ביום הקדוש מי צריך לאכול וביום המר מי יכול לאכול. והיינו כמו שנתבאר שיו"כ הוא יום התעלות וההפשטות הגשמיות ותשעה באב הוא יום של השפה ודכאון. אבל בכל זאת גם דכאון הזה סופו להביא לידי התעלות, שהרי הדכאון מכפר עוננות ומטהרות אותנו, ומתקיים בנו Mai דכתיב תשב אנו ש עד דכא ותאמר שבו בני אדם, שהקב"ה קורא לנו לשוב אליו, ומתווך קרייה זו הוא מסיר את המועקה מן הלב ושוב מתעלים בני ישראל ומתקרבים להש"ת, ודוק היטב זה.